

DOROTA JOŃSKA-AMANOWICZ

Dział Przechowywania i Udostępniania Nowych Druków Zwartych ZNiO

## DRUKI MUZYCZNE Z KOLEKCJI PRZEWORSKIEJ W ZBIORACH OSSOLINEUM

Muzyka towarzyszyła człowiekowi od zawsze. I choć formy jej przekazu nie były kiedyś tak powszechne jak dzisiaj, na pewno ona sama była wszechobecna. Jednymi z miejsc, w których dawniej wykonywano utwory muzyczne, były siedziby arystokratów, gdzie „gospodarze i goście bywali [...] czynnymi uczestnikami zabaw muzycznych”<sup>1</sup>, jak pisze Paweł Kaczyński. O balach i zabawach na arystokratycznych salonach niejednokrotnie wspomina też Franciszek Ksawery Prek<sup>2</sup>. Źródłem współczesnej wiedzy na temat utworów, jakie na owych balach grywano, są zachowane druki muzyczne, czego przykładem jest kolekcja Lubomirskich, która po drugiej wojnie światowej trafiła do Biblioteki ZNiO, niedawno zaś została zinwentaryzowana.

Przeworskie zbiory Lubomirskich, znajdujące się w Bibliotece Ossolineum, w których skład wchodzi opisywana kolekcja druków muzycznych, były charakteryzowane i omawiane wielokrotnie<sup>3</sup>. Na mocy porozumienia podpisanego w 1823 r. przez Henryka Lubomirskiego z Józefem Maksymilianem Ossolińskim utworzona została „odrębna jej [Biblioteki – D.J.-A.] część, nazwana *Musaei Lubomirsciani*”<sup>4</sup>. Dzięki temu także w późniejszym okresie trafiły do Ossolineum

---

<sup>1</sup> P. Kaczyński, *Od pijatyki do fête galante. Formy zabawy na dworach magnackich w XVIII wieku*, [w:] *Dwory magnackie w XVIII wieku. Rola i znaczenie kulturowe*, red. T. Kostkiewiczowa i A. Roćko, Warszawa 2005, s. 81.

<sup>2</sup> F.K. Prek, *Czasy i ludzie*, Wrocław 1959, s. 10–403.

<sup>3</sup> W. Tyszkowski, *Z problematyki badań proveniencyjnych. Fragment biblioteki ks. Lubomirskich w Przeworsku w zbiorach starych druków Ossolineum. Komunikat*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2001, nr 12, s. 185–187; A. Fluda-Krokos, „Disperse” znaczy „w rozproszeniu” – losy biblioteki pałacowej Lubomirskich w Przeworsku, [w:] *Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane*, red. nauk. A. Kamler, D. Pietrkiewicz, Warszawa 2014, s. 433–453; B. Figiela, *Zbiory przeworskie w kolekcji Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Dary Henryka i Jerzego Lubomirskich*, „Galicja. Studia i Materiały” 2017, nr 3, s. 86–120.

<sup>4</sup> *Księga darczyńców Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, red. M. Pękalska, Wrocław 2017, s. 29.

głównie rękopisy, druki, dzieła kartograficzne i muzealia, które stały się podstawą otwartego dla publiczności w 1870 r. Muzeum Lubomirskich<sup>5</sup>.

Z kolei pod koniec lat czterdziestych XX w., już do Wrocławia – przez Kraków – zjechały skrzynie ze zbiorami z biblioteki pałacowej Lubomirskich w Przeworsku. Mieczysław Opałek, który – obok Antoniego Knota – zajmował się bezpośrednio po drugiej wojnie światowej zabezpieczaniem kolekcji przeworskiej Lubomirskich<sup>6</sup>, tak pisze w swoich wspomnieniach: „Z 429 pozycji inwentarzowych w dziale *musiciana* przypadły 124 tytuły na utwory rękopiśmienne z pierwszej połowy XIX stulecia”<sup>7</sup>.

Interesującym źródłem dotyczącym zbiorów muzycznych z pałacu w Przeworsku jest z pewnością rękopiśmienny *Catalogue de musique vocale et instrumentale, appartante à mde la p[rin]cesse Therese Lubomirska, née p[rin]cesse Czartoryski*<sup>8</sup>, o którym wspominają między innymi Władysława Jabłońska i Agnieszka Fluda-Krokos<sup>9</sup>. Jest to spis ok. 900 tytułów utworów, w podziale na instrumenty i formy muzyczne, a więc zawierający zdecydowanie więcej edycji niż omawiana kolekcja. Jednym słowem, chociaż niektóre odnotowane tam dzieła odpowiadają tym znajdującym się w omawianej kolekcji<sup>10</sup>, a wielu z nich w ossolińskich zbiorach nie ma<sup>11</sup>, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że posiadane przez Ossolineum zbiory muzyczne Lubomirskich są po części ujęte w tym katalogu. Tym bardziej, że jego oprawa (piękny niebieski papier) z ręcznie zapisanym tytułem wskazuje na przynależność do tego samego księgozbioru, co niektóre omawiane niżej dzieła.

Wprawdzie kolekcja druków muzycznych ze zbiorów przeworskich Lubomirskich nie jest unikatowa w skali całego kraju (bogate zbiory tego typu posiadają oddziały muzyczne wielu bibliotek, np. Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu<sup>12</sup>, Biblioteki Jagiellońskiej<sup>13</sup> czy Biblioteki Uniwersyteckiej we Wroc-

<sup>5</sup> *Ibidem*, s. 62.

<sup>6</sup> Mieczysław Opałek przybył do Przeworska 10 lutego 1945, natomiast już od stycznia tego roku przebywał tam Antoni Knot, który rozpoczął akcję zabezpieczania biblioteki Lubomirskich; M. Opałek, *Ze wspomnień bibliofila*, Wrocław 1960, s. 103.

<sup>7</sup> *Ibidem*, s. 108–109.

<sup>8</sup> Dział Rękopisów ZNiO, sygn. 12352/I.

<sup>9</sup> W. Jabłońska, *Inwentarze i katalogi biblioteczne w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, „Ze Skarbcza Kultury” 1969, t. 15, z. 20, s. 132–137; A. Fluda-Krokos, *op. cit.*, s. 436.

<sup>10</sup> Tu znaleźć możemy np. *Grande sonate pour le forte-piano*. Oeuvr. 36 no 1 comp. par J.B. Cramer odpowiadający drukom o sygnaturze 325.852 No. 1 czy *Troisieme fantasia avec neuf variations sur un air des Misteres d'Isis* [!] comp. par D. Steibelt, który możemy znaleźć w zbiorach ossolińskich pod sygnaturą 325.853.

<sup>11</sup> Do takich należy m.in. *Quatres polonaises melancoliques pr. Dett*, Oeuvr. 2 J. Kaczkowskiego, wymieniony w dziale *Quatuours Catalogue de musique vocale et instrumentale* [...].

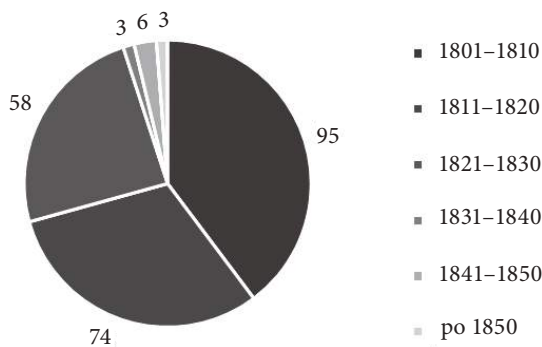
<sup>12</sup> B.K. Jankowska, *Oddział Zbiorów Muzycznych Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu – historia, zbiory, funkcje*, [w:] *Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, cz. 1, red. nauk. B. Ryszewski, Toruń 1980, s. 128–157.

<sup>13</sup> *Biblioteka Jagiellońska. Muzykalia*, [online:] <https://www.bj.uj.edu/muzykalia> [dostęp: 21.10.2019].

ławiu<sup>14</sup>), ale jest ona nietypowa dla zasobu ossolińskiego. Wśród posiadanych przez wrocławskie Ossolineum zbiorów nie ma innego tego typu zespołu nut<sup>15</sup>. Obejmuje on zarówno utwory wydane w XVIII w., jak i te z w. XIX i liczy 410 dzieł w 301 woluminach. Osiemnastowieczna część kolekcji to 271 sygnatur, które są oznaczone symbolem sdM (sdM1–sdM271) i przechowywane w magazynie Działu Starych Druków. Z kolei na część dziewiętnastowieczną składa się 213 sygnatur (od 325.813 do 326.025) w 161 woluminach, a znajduje się ona na jednej z kondygnacji magazynu nowych druków zwartych. Właśnie ten zbiór jest podstawą opisu.

Rozłożenie dziewiętnastowiecznych druków w zbiorze według daty ich wydania zaprezentowano na wykresie 1. Jak widać – najwięcej wydawnictw przypada na pierwsze trzy dekady XIX w. Okres późniejszy reprezentują już pojedyncze druki. Najstarsze są datowane na 1801 r.<sup>16</sup> (wcześniejsze to stare druki), a najpóźniejszy przypada na r. 1875<sup>17</sup>.

### Wykres 1. Druki znajdujące się w kolekcji Lubomirskich według daty ich wydania.



Należy wspomnieć, że datowanie omawianych druków w zasadzie nie jest stu-procentowo pewne. Nie ma bowiem takiego egzemplarza, na którym byłby podany rok wydania nut. Opiera się ono na różnych bibliografiach, informacjach o drukarniach i wydawnictwach czy znanym nam czasie powstania poszczególnych utworów. Zdarza się, że wynika wprost z tytułu zbioru (np. *Soirées du carnaval 1829*<sup>18</sup>).

Trzeba przyznać, że zestaw kompozytorów i utworów reprezentowanych w omawianej kolekcji przedstawia się bardzo ciekawie. Są to z pewnością dzieła wówczas znane i lubiane, lecz dzisiaj niekoniecznie pamiętane – głównie aranżacje

<sup>14</sup> Biblioteka Uniwersytecka. Oddział Zbiorów Muzycznych. Wrocław, [w:] M. Prokopowicz, A. Spóz, W. Pięta, *Biblioteki i zbiory muzyczne w Polsce. Przewodnik*, Warszawa 1998, s. 237–242.

<sup>15</sup> *Ibidem*, s. 245–247.

<sup>16</sup> Katalog komputerowy Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, [online:] <http://ossolineum.pl/old/katalog/>, sygn. 325.838, 325.980.

<sup>17</sup> Sygn. 325.922.

<sup>18</sup> Sygn. 325.816.

popularnych wtedy arii operowych, takich jak te z oper *Gioacchina* Rossiniego<sup>19</sup>, *Ferdinanda Paëra*<sup>20</sup> czy *Luigięgo Cherubiniego*<sup>21</sup>, utwory taneczne przeznaczone przede wszystkim na fortepian, a także kompozycje na klawesyn, skrzypce, wiolonczelę czy harfę.

Nuty, które trafiły do Ossolineum, to dzieła 130 autorów. Większość z nich pochodziła z terenów szeroko rozumianego imperium habsburskiego, co łączy się z proveniencją kolekcji. Stąd więc spora liczba kompozytorów austriackich (jak np. należący do klasyków wiedeńskich Joseph Haydn, muzyk i wydawca Tobias Haslinger<sup>22</sup> czy Anton Diabelli, który tak jak Haslinger był wydawcą nut<sup>23</sup>), czeskich (tu można wymienić Leopolda Koželuha, również działającego w pewnym okresie na niwie wydawniczej – w latach 1785–1802 prowadził wspólnie z Antonínem Tomášem wydawnictwo *Musikalisches Magazin*<sup>24</sup> – oraz, także czynnego w Wiedniu, Jana Křtitela Vaňhala<sup>25</sup>) i oczywiście włoskich (przede wszystkim Gioachin Rossini, którego opery święciły tryumfy w pierwszej połowie XIX w.; są tu też inni kompozytorzy operowi – Ferdinando Paër, Giovanni Paisiello, który był nadwornym kompozytorem Katarzyny II<sup>26</sup>, czy związany z Wiedniem Antonio Salieri). Twórcy z Italii są najliczniej reprezentowani w omawianej kolekcji, niemniej nie brak też autorów francuskich, wśród których można wymienić Ferdinanda Hérolda, mającego związki zarówno z Włochami, jak i Austrią<sup>27</sup>, Henri-Montana Bertona oraz Pierre'a Rode'a, skrzypka i kompozytora<sup>28</sup>. Natomiast stosunkowo niewiele znajduje się tu dzieł twórców polskich. Ich utwory odnaleźć można tylko w dziewiętnastowiecznej części zbioru. I tak należałoby wskazać po jednym utworze (w kolejności alfabetycznej) Józefa Grabowskiego, Antoniego Kątskiego, Franciszka Lessela (który w latach 1803, 1804, 1806 i 1807 spędził kilka miesięcy na dworze Lubomirskich w Łańcucie)<sup>29</sup>, Stanisława Moniuszki i Wilhelma Troszla.

Innym interesującym zagadnieniem jest różnorodność wydawców i miejsc publikacji poszczególnych druków. Udział konkretnych oficyn w dziewiętnastowiecznej kolekcji Lubomirskich przedstawiono na wykresie 2.

<sup>19</sup> Sygn. 325.820 – 325.827.

<sup>20</sup> Sygn. 325.891, 325.905, 325.906, 325.953, 325.954, 325.980, 325.982.

<sup>21</sup> Sygn. 325.837, 325.847.

<sup>22</sup> M. Burchard, *Haslinger Tobias*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM. Część biograficzna* (dalej EM), t. 4, Kraków 1993, s. 89; O. Wessely, *Haslinger Tobias*, [w:] *Neue Deutsche Biographie* (dalej NDB), Bd. 8, Berlin 1969, s. 36.

<sup>23</sup> I. Poniatowska, *Diabelli Anton*, [w:] EM, t. 2, Kraków 1984, s. 406; W. Kahl, *Diabelli Anton*, [w:] NDB, Bd. 3, Berlin 1957, s. 631.

<sup>24</sup> M. Negrey, *Koželuh Leopold*, [w:] EM, t. 5, Kraków 1997, s. 181–182; T. Antonicek, *Koželuh Leopold (Johann) Anton*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Bd. 4, Wien 1969, s. 178.

<sup>25</sup> D. Leszczyńska-Zajac, *Vaňhal Jan Křtitel*, [w:] EM, t. 11, Kraków 2009, s. 215–217.

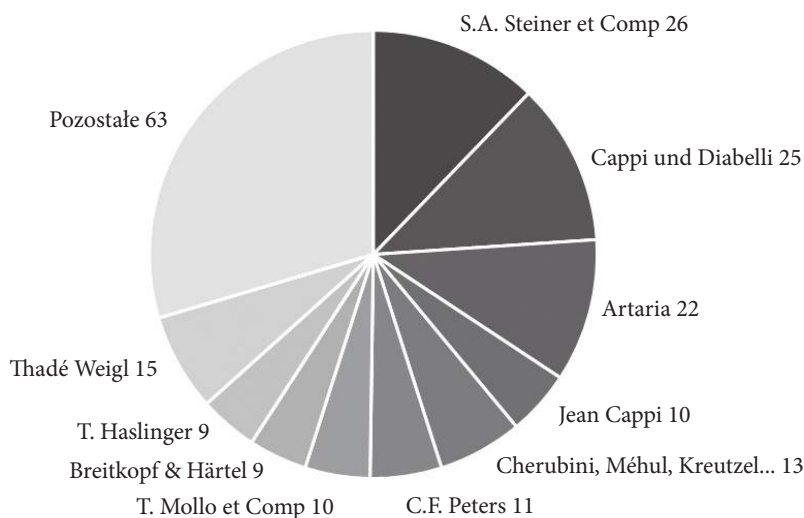
<sup>26</sup> Z. Chwedczuk, *Paisiello Giovanni*, [w:] EM, t. 7, Kraków 2002, s. 273–274.

<sup>27</sup> A. Konieczna, *Hérolde Louis Joseph Ferdinand*, [w:] EM, t. 4, Kraków 1993, s. 195–197.

<sup>28</sup> W. Dziura, *Rode Jacques Pierre Joseph*, [w:] EM, t. 8, Kraków 2004, s. 427–428.

<sup>29</sup> Z. Chechlińska, *Lessel Franciszek*, [w:] EM, t. 5, Kraków 1997, s. 334.

## Wykres 2. Klasyfikacja druków dziewiętnastowiecznych według wydawnictwa.



Najliczniej reprezentowani są w omawianym zbiorze wydawcy wiedeńscy. Wśród nich najwięcej edycji, bo 22 wydawnictwa dziewiętnastowieczne i 11 druków osiemnastowiecznych, ukazało się w firmie *Artaria und Compagnie* – wiedeńskim wydawnictwie nutowym, założonym w 1765 r. (a według niektórych źródeł w 1770 r.) przez Carla Artarię. To właśnie w tym wydawniczym domu muzycznym, jednym z najpopularniejszych w XVIII i XIX w., ukazywały się po raz pierwszy dzieła wielu wiedeńskich kompozytorów, m.in. Haydna czy Wolfganga Amadeusa Mozarta. Wydawnictwo *Artaria* używało w swoich drukach różnych form nazwy. Obok wymienionego *Artaria und Compagnie*, spotkać można takie formy jak: *Artaria e Comp* czy *Artaria & Comp.*, aż wreszcie w połowie w XIX w. odnajdujemy je jako wydające również druki kartograficzne *Verlag und Eigenthum Artaria und Compagnie*<sup>30</sup>.

Równie licznie reprezentowaną firmą wydawniczą w omawianej kolekcji jest *Cappi & Diabelli*, pojawiająca się od r. 1818 pod różnymi nazwami. Po 1851 r. została przejęta przez Carla Antona Spinę, a w 1876 r. połączona z oficyną Augusta Cranza. *Cappi & Diabelli* jako pierwsza opublikowała dzieła Franza Schuberta<sup>31</sup>. To właśnie dzięki działalności wydawniczej tej firmy, która publikowała aranżacje znanych i lubianych ówczesnie utworów, mogły one być wykonywane także przez

<sup>30</sup> E.T. Hilscher, *Artaria*, [w:] *Oesterreichisches Musiklexikon*, [online:] [http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik\\_A/Artaria.xml](http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_A/Artaria.xml) [dostęp: 24.11.2019]; *Artaria*, [w:] IMSLP Petrucci Music Library, [online:] <https://imslp.org/wiki/Artaria> [dostęp: 21.10.2019]; M. Prokopowicz, *Artaria*, [w:] EM, t. 1, Kraków 1980, s. 75–76.

<sup>31</sup> I. Poniatowska, *op. cit.*, s. 406; W. Kahl, *op. cit.*, s. 631.

amatorów. W naszych zbiorach posiadamy 25 druków pochodzących z tego wydawnictwa.

Wszystkie druki z oficyn wiedeńskich stanowią 146 sygnatur z omawianej kolekcji.

Trochę mniej liczne są wydawnictwa francuskie. Najwięcej, bo 13 druków, pochodzi z firmy założonej w 1802 r. przez sześciu zamieszkałych w Paryżu kompozytorów, znanej jako *Le magasin de musique de Cherubini, Méhul, R. Kreutzer, Rode, Nicolo Isouard, et Boieldieu*. Jej twórcy publikowali głównie własne kompozycje (i takie posiadamy w zbiorach ossolińskich), czasem również utwory innych, np. André-Frédérica Elera czy Stanisława Champeina<sup>32</sup>. Z kolei wśród osiemnastowiecznych oficyn paryskich znajdują się *Cousineau, Frères Gaveaux* czy *Imbault*. Ta ostatnia wydawała również w następnym stuleciu, a w dziewiętnastowiecznej części kolekcji znajdują się 3 opublikowane przez nią druki.

Wydawnictwa wiedeńskie i paryskie nie są oczywiście jedynymi reprezentowanymi w omawianym zbiorze. Znajdują się tu też firmy z większości europejskich krajów – od Anglii (np. *Longman & Broderip* – sklep nutowy, który przede wszystkim zajmował się sprzedażą instrumentów muzycznych, głównie fortepianów. Gdy ogłoszono upadłość, jego udziałowcy zaczęli prowadzić osobne działalności – następca Jamesa Longmana, John, wraz z Muzio Clementim, a Francis Broderip z Charlesem Wilkinsonem<sup>33</sup>. Z tych oficyn w omawianej kolekcji znajduje się 14 druków, z czego 13 w zbiorze osiemnastowiecznym), przez Czechy, a właściwie Pragę, która była siedzibą czterech wydawnictw reprezentowanych w zbiorze (m.in. *Marco Berra*, którego założyciel wcześniej pracował w wiedeńskiej *Artarii*, czy oficyny jego zięcia Jana Hoffmanna), Włochy (*Casa Ricordi* czy *B. Girard e C.*), Holandię (firmy Johanna Juliusa Hummela oraz jego brata, Burcharda, a także syna Hummela – Johanna Bernharda)<sup>34</sup>, po Belgię i Niemcy. 42 tytuły ze zbioru, o którym mowa, opublikowane zostały przez wydawców niemieckich, co stanowi 19% całej kolekcji. Najwięcej z nich, bo 11 utworów, ukazało się w istniejącym do dziś wydawnictwie *C.F. Peters*, założonym w 1800 r. przez Franza Antona Hoffmeistera i Ambrosiusa Kühnela jako *Bureau de Musique* w Lipsku, a które w 1813 r. zakupione zostało przez lipskiego księgarza Carla Friedricha Petersa<sup>35</sup>. Także *Breitkopf & Härtel*<sup>36</sup> – również do dziś istniejące, najstarsze wydawnictwo muzyczne, założone w 1719 r. – jest stosunkowo licznie reprezentowany w kolekcji. Z tej oficyny w omawianym zbiorze ossolińskim mamy 9 druków.

<sup>32</sup> B.R. Schueneman, M. de Jesús Ayala-Schueneman, *The composers' house: Le magasin de musique de Cherubini, Méhul, R. Kreutzer, Rode, Nicolo Isouard, et Boieldieu*, „Fontes Artis Musicae” 2004, Vol. 51, No. 1, [online:] <https://tamuk.contentdm.oclc.org/digital/collection/p16771coll9/id/0/> [dostęp: 24.11.2019].

<sup>33</sup> *Longman & Broderip*, [w:] *Square Pianos*, [online:] <https://www.squarepianos.com/longman.html> [dostęp: 24.11.2019].

<sup>34</sup> *J.J. Hummel*, [w:] *IMSLP Petrucci Music Library*, [online:] [https://imslp.org/wiki/J.\\_J.\\_Hummel](https://imslp.org/wiki/J._J._Hummel) [dostęp: 24.11.2019].

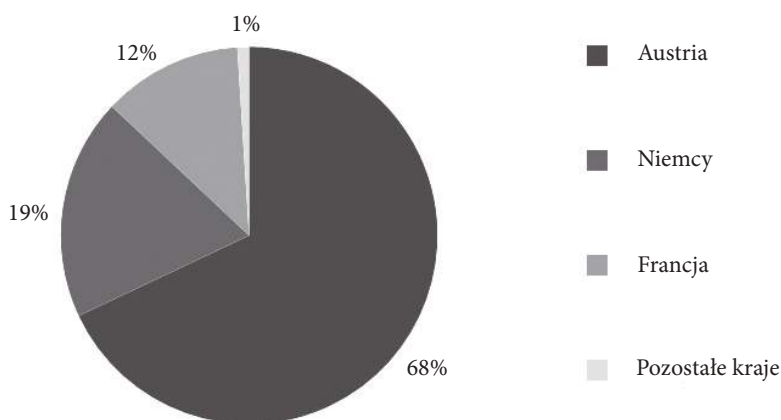
<sup>35</sup> *C.F. Peters – Company history*, [online:] <https://www.edition-peters.com/company> [dostęp: 25.11.2019].

<sup>36</sup> *Breitkopf & Härtel*, [online:] <https://www.breitkopf.com/> [dostęp: 25.11.2019].

Oczywiście – niektóre wydawnictwa posiadały swoje siedziby w kilku krajach. Do takich należą założone w Moguncji jeszcze w 1770 r. (i działające do dzisiaj) przez Bernharda Schotta wydawnictwo nutowe, które z czasem utworzyło filie również w Antwerpii, Brukseli, Lipsku, Londynie, Paryżu i Wiedniu<sup>37</sup>.

Podsumowując, zdecydowana większość omawianej kolekcji to druki austriackie (68%), niemieckie (19%) i francuskie (12%). Reszta, czyli niespełna 1% (15 wydawnictw), przypada na pozostałe kraje, czyli Anglię, Belgię, Czechy, Polskę i Włochy.

**Wykres 3. Druki w kolekcji Lubomirskich ze względu na kraj wydania.**



Przyglądając się omawianym drukom pod kątem ich cech fizycznych, należy stwierdzić, że – jak to zwykle bywa w przypadku nut – większość z nich ma format *quarto* (4°), a czasami nawet *folio* (2°). Z kolei pod względem objętości spotykamy tu zarówno druki jednostronicowe<sup>38</sup>, jak i o wiele obszerniejsze, np. 198-stronicowe<sup>39</sup>. Najwięcej jest jednak tych, które obejmują kilkanaście stron. Nierzadko te właśnie druki są oprawione wspólnie. Na zawartość takiego klocka wpływała przede wszystkim tematyka utworów, rodzaj instrumentów, na jakie były przeznaczone, a czasami osoba kompozytora. Tego typu woluminy mają zazwyczaj piękną oprawę i niejednokrotnie są osobno zatytułowane (il. 1–3).

Wiele z omawianych druków muzycznych jest sygnowanych podpisami pań Lubomirskich. Możemy znaleźć wśród nich autografy Teresy z Czartoryskich Lubomirskiej, żony Henryka Lubomirskiego (m.in. jako *Therèsa Lubomirska*, *T. X. Lubomirska*, *Th. Lubomirska*; il. 4) oraz jej córek: Izabeli Marii Lubomirskiej,

<sup>37</sup> A. Mrygoń, *Schott Bernhard*, [w:] EM, t. 9, Kraków 2007, s. 135–136.

<sup>38</sup> Sygn. 325.839.

<sup>39</sup> Sygn. 325.953.

późniejszej księżnej Sanguszkowej, znanej filantropki i działaczki społecznej<sup>40</sup> (ona występuje tu jako *Izabela*, *Iza*, *Isa* lub *Jsa Lubomirska*; il. 5–6), czy Jadwigi Julii Lubomirskiej, późniejszej księżnej de Ligne<sup>41</sup> (podpisuje się ona najczęściej jako *Hedwige Lubomirska* lub tylko *Hedwige*, ale też *Jadwiga Lubomirska*; il. 7–8). Niektóre wydawnictwa nutowe są sygnowane monogramem: *H.L.* Istnieje prawdopodobieństwo, że część druków z kolekcji należała wcześniej do protektorki ich ojca – księżnej Izabeli z Czartoryskich Lubomirskiej, zmarłej w 1816 r. w Wiedniu. Bo przecież, jak wspomina Prek, Henryk Lubomirski „bibliotekę oraz wszystkie obrazy po księżnej pozostałe [...] do Przeworska przewieźć kazał”<sup>42</sup>, Opałek z kolei pisze, że „[...] wyciśnięte [...] napisy »Monkotów« na większej ilości książek, przeważnie francuskich, z XVIII wieku, świadczyły, że książki te wypełniały w swym czasie szafy biblioteczne marszałkowej ks. Elżbiety z Czartoryskich Lubomirskiej w jej pałacyku mokotowskim pod Warszawą”<sup>43</sup>. Jednak w opisywanym zbiorze takich oznaczeń nie stwierdzono.

Stan zachowania przeworskich druków muzycznych nie jest najlepszy. W przeważającej części, bo aż w przypadku 126 woluminów, są to nuty nieoprawione w ogóle lub występujące w papierowej oprawie wydawniczej. Niestety, większość z nich, nadgryziona zębem czasu, wymaga opieki konserwatorskiej (il. 9). Tylko 16 ma twarde okładki. Co ciekawe, część druków z kolekcji Lubomirskich oprawiono jednolicie – są to piękne niebieskie okładki, podobne do tej, w jaką oprawiony jest wspomniany wcześniej katalog zbiorów muzycznych księżnej Teresy Lubomirskiej. Oprócz tych ozdobnych opraw (zarówno twardych, jak miękkich) spotykamy tu także prostsze – np. 4 woluminy oprawiono w niebieskie, twarde, wiązane teczki.

Ponieważ – co już zostało nadmienione – tego typu zbiór nie jest typowy dla zasobu Ossolineum, z pewnością stanowi ciekawostkę. Może też być podstawą do szerszych badań muzykologicznych i edytorskich.

<sup>40</sup> J.M. Marszalska, *Sanguszkowa z Lubomirskich Izabela (1808–1890)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 34, Wrocław 1992–1993, s. 521–522.

<sup>41</sup> H. de Ligne, *1815–1850. Souvenirs de la princesse de Ligne, née princesse Lubomirska*, Bruxelles–Paris 1922, s. 9–22; F.K. Prek, *op. cit.*, s. 36.

<sup>42</sup> F.K. Prek, *op. cit.*, s. 447.

<sup>43</sup> M. Opałek, *op. cit.*, s. 108.



WYBÓR Z KATALOGU WYDAWNICTW NUTOWYCH<sup>44</sup>:**1. Adam Jean-Louis**

Méthode de piano forté du Conservatoire : adoptée pour servir à l'enseignement dans cet établissement. P. 1 = Pianoforteschule des Conservatoriums der Musik in Paris : zum Unterrichte in diesem Institute angeführt. Abt. 1.

Bonn und Coeln : bey N. Simrock, [ca 1815].

[5], 73 s., 1 k. tabl. ; 35 cm.

Autogr.: Theresa Lubomirska

Sygn. 325.865 P. 1

**2. Berton Henri-Montan**

Air de Françoise de Foix, chanté par Mad. Belmont. Musique de Mr H. Berton, Membre du Conservatoire ; paroles de M Mrs. Bouilly et E. Dupaty ; accompagnement de piano ou harpe par F. Breton fils.

À Paris : chez Mme. Duhan et Compagnie, Editeurs et Mds. de Musique, [ca 1809].

Partytura wokalna (5 s.) ; 33 cm.

Na okł.: Musique de chant T. X. Lubomirska

Opr. z sygn. 325.994-326.012

Sygn. 325.993

**3. Boïeldieu François-Adrien**

Chor der Holzhauer und Arie der Nanette aus der Oper: Rothkäppchen. Von Boïeldieu.

Wien : bei Cappi und Diabelli, [ca 1818].

5 s. ; 27 × 36 cm.

Odręczny monogram.: H.L.

Sygn. 325.845

**4. Boïeldieu François-Adrien**

Ouverture de l'opéra comique La dame blanche. Composée par A. Boïeldieu ; arrangée pour piano-forte à deux mains.

Vienne : A. Pennauer, [1816].

11 s. ; 27 × 35 cm.

Autogr.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.979

<sup>44</sup> Katalog komputerowy Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, zob. [online:] <http://ossolineum.pl/old/katalog/>. W wyborze uwzględniono wydawnictwa posiadające oznaczenia proveniencyjne. W przypadku klocek introligatorskich ze znakami własnościowymi wyłącznie na wspólnej stronie tytułowej bądź okładzinie odnotowano tylko pierwsze dzieło.

### 5. Cherubini Luigi

Gesänge aus der Oper Elise oder die Reise auf den St. Bernhardsberg mit deutschem und französischem. No. 1, [Romanze]. Von Cherubini.

Leipzig : Bureau de Musique von Hoffmeister und Kühnel, [ca 1802].

3 s. ; 24 × 33 cm.

Na okł.: Musique de clavessin

Opr. z sygn. 325.836-325.840

Sygn. 325.837 No. 1

### 6. Cherubini Luigi

Ouverture aus der Oper: Faniska. Von Cherubini ; eingerichtet für das Piano-forte auf vier Hände von F. Stein.

Wien : im Verlage der k. k. priv. Chemie-Druckerey des S.A. Steiner und Comp., [1807].

15 s. ; 27 × 37 cm.

Autogr.: H. Lubomirska

Sygn. 325.847

### 7. Cramer Johann Baptist

Etude [!] pour le piano-forte en quarante deux exercices [sic] doigtés dans le differents tons, calculés pour faciliter les progrès de ceux qui se proposent d'étudier cet instrument à fond. Liv. 4. Par J.B. Cramer.

À Prague : chez Marco Berra, [ca 1811].

45 s. ; 25 × 33 cm.

Autogr.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.864 Liv. 4

### 8. Crescentini Girolamo

Racolta di esercizi per il canto all'uso del vocalizzo con discorso preliminare. Del Signor Girolamo Crescentini = Recueil d'exercices pour la vocalisation musicale avec un discours préliminaire. Par M. Jérôme Crescentini.

À Paris : chez Imbault, [1811].

[2], 2, 66 s., 1 k. tabl. : il. ; 35 cm.

Autogr.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.880

### 9. Diabelli Anton

Eine sehr leichte Sonatine in C dur für das Piano-Forte auf 4. Haende. Von Anton Diabelli.

In Wien : bey T. Mollo, [1818].

11 s. ; 25 × 34 cm.

Autogr.: Hedwige Lubomirska

Sygn. 325.849

**10. Duport Louis-Antoine**

Die blöde Ritter oder Die Macht der Frauen : ein grosses pantomimisches Ballet in 3 Aufzügen. Von der Erfindung des Duport.

Wien : Im K. K. Hoftheater Musik Verlage, [ca 1814].

38 s. ; 26×36 cm.

Autogr.: Hedwige Lubomirska

Sygn. 325.978

**11. Field John**

Polonoise favorite en forme de rondeau. Composée pour le piano-forte par John Field.

Bonn et Cologne : chez N. Simrock, [ca 1819].

11 s. ; 35 cm.

Autogr.: Jsa Lubomirska

Sygn. 325.889

**12. Field John**

Romance : pour le pianoforte. Par J. Field.

À Leipsic : chez Breitkopf & Härtel, [1816].

3 s. ; 26 × 34 cm.

Autogr.: Iza Lubomirska

Sygn. 325.972

**13. Haslinger Tobias**

III [Drei] kleine, leichte Rondo [!] fürs Piano-Forte : 39.tes Werk. Von Tobias Haslinger.

Wien : bey T. Haslinger, [ca 1815].

[2], 9 s. ; 31 cm.

Odręczny monogram: H. L.

Sygn. 325.913

**14. Haslinger Tobias**

Sonatines faciles et agréables pour le piano-forte à quatre mains : oeuvre 15. Par Tobie Haslinger.

Vienne : chez l'Auteur, [ca 1814].

11 s. ; 31 cm.

Autogr.: Hedwiga Lubomirska

Sygn. 325.936

**15. Herz Henri**

Fantaisie et rondeau pour le piano-forte sur la cavatine „Cara deh attendimi” de l'opéra Zelmire de Rossini : oeuv. 12 [...]. Composés par H. Herz.

Leipzig : chez H.A. Probst, [1827].

19 s. ; 34 s.

Na s. tyt.: Hadwiga

Sygn. 325.897

### 16. Herz Henri

Premier divertissement pour le piano forte seul ou avec accomp. de quatuor :  
op. 15. Par H. Herz.

Vienne : chez A. Pennauer, [ca 1826].

15 s. ; 33 cm.

Na okł.: Jadwiga Lubomirska

Opr. z sygn. 326.014-326.024

Sygn. 326.013

### 17. Herz Henri

Rondo alla cosaca pour le piano-forte : oeuvre 2. Composée par Henri Herz.

Vienne : chez A. Diabelli & Comp., [ca 1828].

15 s. ; 26 × 36 cm.

Odręczny monogram: H. L.

Sygn. 325.962

### 18. Hummel Johann Nepomuk

Les adieux : grand concerto pour le pianoforte sans accomp. d'orchestre : oeuvre 110 [...]. Composée par J.N. Hummel.

Leipzig : chez H.A. Probst, [ca 1826].

39 s. ; 26 × 34 cm.

Autogr.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.945

### 19. Kalkbrenner Friedrich Wilhelm Michael

Grande sonate pour le piano-forte : oeuvre 4. No. III. Composée par Fréd.  
Kalkbrenner.

Leipzig : chez H.A. Probst, [1825].

[3], 21 s. ; 27×34 cm.

Odręczny monogram: H. L.

Sygn. 325.960

### 20. Kalkbrenner Friedrich Wilhelm Michael

Polonaise brillante : pour le piano-forté : op. 55. Composée par F. Kalkbrenner.  
Nouv. éd., revue et corrigée par l'auteur.

Leipzig : chez H.A. Probst, [ca 1826].

7 s. ; 27 × 34 cm.

Autogr.: Hedwige [Lubomirska?]

Sygn. 325.908

**21. Kański Antoni**

Caprice héroïque : (Réveil du lion) : pour le piano : op. 115. Exécuté dans ses concerts par Antoine de Kontski.

Berlin [etc.] : Ad. Mt. Schlesinger, [1851].

19 s. ; 35 cm.

Autogr.: In Lubomirska

Sygn. 325.890

**22. Kessler Joseph Christoph**

Introduction et andante pour le piano-forte : oeuvre 6.ieme. Composées [...] par Joseph Kessler.

À Vienne : chez D. Sprenger, [1821].

7 s. ; 25 × 34 cm.

Odręczny monogram: H. L.

Sygn. 325.842

**23. Klengel August Alexander**

Air suisse avec variations pour le pianoforte et violon ou clarinette : Oeuv. 30 [!]. Composée [...] par A.A. Klengel.

Leipzig : au Bureau de Musique de C.F. Peters, [1823].

2 głosy ; 27 × 34 cm.

Autogr.: Jsa Lubomirska

Sygn. 325.903

**24. Mayseder Joseph**

Variazioni per il piano-forte : sopra la cavatina favorita cantata da Madme Fodor nell' opera Semiramide di Rossini. Composte dal Sigr Giu. Mayseder.

Vienna : presso Artaria e Comp., [1823].

[2], 16 s. ; 25 × 35 cm.

Autogr.: Jsa Lubomirska

Sygn. 325.843

**25. Möser Carl**

Polonaise militaire : oeuv. 3. Arrangée pour le pianoforte par Charles Möser.

À Leipzig : chez C.F. Peters, Bureau de Musique, [1815].

5 s. ; 27 × 34 cm.

Autogr. Hedwigi Lubomirskiej

Sygn. 325.872

**26. Müller August Eberhard**

Six grands caprices pour le pianoforte : oeuv. 29. liv. I. Composées [sic!] [...] par A.E. Müller.

À Leipzig : chez C. F. Peters, Bureau de Musique, [ca 1814].

23 s. ; 26 × 35 cm.

Autogr.: Hed. Lubomirska

Sygn. 325.844

### 27. Paisiello Giovanni

Variationen : (Nel cor più non mi sento = Mich fliehen alle Freunden). Gesungen in der Oper: La Molinara [von Giovanni Paisiello] von Mad. Metzger-Vespermann.

Wien : bei Cappi und Diabelli, [1821].

5 s. ; 26 × 34 cm.

Odręczny monogram: H. L.

Sygn. 325.894

### 28. Ries Ferdinand

Grand concerto pour le piano-forte avec l'accompagnement de tout l'orchestre : oeuv. 115. Composée [...] par Ferd. Ries.

Leipzig : chez H.A. Probst, [1823].

41 s. ; 25 × 33 cm.

Na opr.: Musique de Clavecin avec Acompagnement Isa Lubomirska

Opr. z sygn. 325.883

Sygn. 325.882

### 29. Ries Ferdinand

Rule Britannia : grands variations pour le piano-forte avec l'accompagnement d'orchestre : oeuv. 116. [...] par Ferd. Ries.

Leipzig : chez H.A. Probst, [1824].

31 s. ; 25 × 33 cm

Autogr.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.902

### 30. Rossini Gioacchino

Armida : grosse Zauber-Oper in 3 Aufzügen für das Pianoforte mit Hinweglassung der Worte. Von Joach. Rossini. Vollständige Ausgabe.

Wien : bei S.A. Steiner und Comp., [ca 1824].

[2], 103 s. ; 26 × 37 cm.

Autogr.: Izabela Lubomirska

Sygn. 325.935

### 31. Rossini Gioacchino

Cavatine : (Di tanti palpiti) : aus der Oper: Tankred mit Begleitung des Piano-forte. Von G. Rossini.

Wien : Im Verlage der k. k. priv. Chemie Druckerey des S.A. Steiner u. Comp., [1817].

4 s. ; 26 × 35 cm.

Na okł.: Musique de chant Jsa Lubomirska

Sygn. 325.930

### 32. Rossini Gioacchino

Coro: (Ah la bonne folie = Last uns eilen zum Feste) aus der Oper: Le comte Ory : no. 9. Von J. Rossini.

Wien : bey Artaria et Compagnie, [1829].

[2], 10 s. ; 26 × 35 cm.

Autografy: Hedwige Lubomirska i Isa

Sygn. 325.850

### 33. Rossini Gioacchino

Drey Märsche aus der Oper: Barbier von Sevilla. Von Rossini.

Wien : bei Cappi und Diabelli, [1820].

7 s. ; 27 × 36 cm.

Autogr.: Hedwige Lubomirska

Sygn. 325.846

### 34. Rossini Gioacchino

Duettino : (Tutto mi ride intorno) = (Alle erquickt die Freunde) : aus der Oper Moses. Von Joachim Rossini.

Wien : bei S. A. Steiner und Comp., Musikhändler und Bezitzen der k. k. pr. Chemie-Druckerey, [1821].

7 s. ; 25 × 34 cm.

Na okł.: Musique de chant Jsa Lubomirska

Opr. z sygn. 325.827-325.835

Sygn. 325.826

### 35. Rossini Gioacchino

La gazza ladra = Die diebische Elster : grosse Oper. Von J. Rossini ; für das Piano-Forte eingerichtet von M. J. Leidesdorf.

Wien : bei S. A. Steiner und Comp., [1819].

97 s. ; 26 × 37 cm.

Na s. tyt.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.901

### 36. Rossini Gioacchino

Ouverture aus der Oper: Otello = Der Mohr von Venedig : für das piano-forté. Von G. Rossini.

Wien : im Verlage der k. k. pr. Chemie Druckerey, des S.A. Steiner u. Comp., [1819].

7 s. ; 24 × 34 cm.

Autogr.: Hedwige Lubomirska

Sygn. 325.951

**37. Rossini Gioacchino**

Ouverture zu der Oper *L'inganno felice* = (Die Gedäuschten) : für das piano-forté. Von G. Rossini.

Wien : im Verlage der k. k. pr. Chemie Druckerey des S.A. Steiner, [1819].

7 s. ; 24 × 34 cm.

Autogr.: Hedwige Lubomirska

Sygn. 325.904

**38. Steibelt Daniel**

Étude pour le piano-forté, contenat 50 exercices de différentes genres, partagé en deux livraisons : oeu. 78. Livr. 1. Par D. Steibelt.

À Leipsic : chez Breitkopf & Härtel, [1809].

[2], 59 s. ; 33 cm.

Autogr.: Isa Lubomirska

Sygn. 325.879 Livr. 1

**39. Steibelt Daniel**

Étude pour le piano-forté, contenat 50 exercices de différentes genres, partagé en deux livraisons : oeu. 78. Livr. 2. Par D. Steibelt.

À Leipsic : chez Breitkopf & Härtel, [1809].

[3], 60–111 s. ; 33 cm.

Autogr.: Iza Lubomirska

Sygn. 325.965 Livr. 2

**40. Steibelt Daniel**

Marche triomphale sur l'entrée à Paris de Leurs Majestés Alexandre I et Frédéric Guillaume III. Composée par D. Steibelt.

Leipzig : chez C. F. Peters, Bureau de Musique, [ca 1814].

8 s. ; 26 × 35 cm.

Autogr.: Hedwiga Lubomirska

Sygn. 325.942

**41. Stein Carl**

Variationen über ein Thema aus der Oper *La donna del lago* : für das Piano-Forte. Componirt von Carl Stein.

Wien : bey Artaria und Comp., [1823].

[2], 9 s. ; 26 × 35 cm.

Autogr.: Hedwiga Lubomirska

Sygn. 325.877

**42. Troszel Wilhelm**

Dumka. Muzyka W. Troszla ; słowa J. Prusinowskiego.

Warszawa : nakład i własność Gustawa Sennewalda, [1862].



3 s. ; 33 cm.

Autogr.: Ewelina Lubomirska

Sygn. 325.920

## BIBLIOGRAFIA

- Antonicek Theophil, *Koželuh Leopold (Johann) Anton*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, bearb. von Eva Obermayer-Marnach, Graz–Köln 1969, Bd. 4, s. 178.
- Burchard Maria, *Haslinger Tobias*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna* (dalej EM), red. Elżbieta Dziębowska, Kraków cop. 1993, t. 4, s. 89.
- Chechlińska Zofia, *Lessel Franciszek*, [w:] EM, Kraków 1997, t. 5, s. 334.
- Chwedczuk Zofia, *Paisiello Giovanni*, [w:] EM, Kraków 2003, t. 7, s. 273–274.
- Dziura Witold, *Rode Jacques Pierre Joseph*, [w:] EM, Kraków 2004, t. 8, s. 427–428.
- Figiela Bożena, *Zbiory przeworskie w kolekcji Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Dary Henryka i Jerzego Lubomirskich*, „Galicja: studia i materiały” 2017, nr 3 s. 86–120.
- Fluda-Krokos Agnieszka, *Disperse znaczy „w rozproszeniu” – losy biblioteki pałacowej Lubomirskich w Przeworsku*, [w:] *Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane*, red. nauk. Anna Kamler, Dorota Pietrzakiewicz, Warszawa 2014, s. 433–457.
- Hilscher Elisabeth Theresia, *Artaria*, [w:] *Oesterreichisches Musiklexikon*, [online] [http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik\\_A/Artaria.xml](http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_A/Artaria.xml) [dostęp: 24.11.2019].
- J.J. Hummel, [w:] *IMSLP Petrucci Music Library*, [online] [https://imslp.org/wiki/J.\\_J.\\_Hummel](https://imslp.org/wiki/J._J._Hummel) [dostęp: 24.11.2019].
- Kaczyński Paweł, *Od pijatyki do fête galante: formy zabawy na dworach magnackich w XVIII wieku*, [w:] *Dwory magnackie w XVIII wieku*, red. Teresa Kostkiewiczowa, Agata Roćko, Warszawa 2005, s. 69–86.
- Kahl Willi, *Diabelli Anton*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, hrsg. von Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Duncker & Humboldt, Berlin 1957, Bd. 3, s. 631.
- Konieczna Aleksandra, *Hérolde Louis Joseph Ferdinand*, [w:] EM, Kraków cop. 1993, t. 4, s. 195–197.
- Księga darczyńców Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, red. Marta Pękalska, Wrocław 2017, s. 29, 62.
- de Ligne [Hedwige], *1815–1850: souvenirs de la princesse de Ligne née Lubomirska*, Bruxelles–Paris 1922, s. 9–22.
- Leszczyńska-Zajac Dorota, *Vaňhal Jan Křtitel*, [w:] EM, Kraków 2009, t. 11, s. 215–217.
- Longman & Broderip*, [w:] *Square Pianos*, [online] <https://www.squarepianos.com/longman.html> [dostęp: 24.11.2019].
- Marszałska Jolanta Małgorzata, *Sanguszkowa z Lubomirskich Izabela*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 34, Wrocław [etc.] 1992–1993, s. 521–522.
- Michalski Jerzy, *Lubomirska Izabela (Elżbieta)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17, Wrocław 1972, s. 625–629.

- Mrygoń Adam, *Schott Bernhard*, [w:] *EM*, Kraków 2007, t. 9, s. 135–136.
- Negrey Maciej, *Koželuh Leopold*, [w:] *EM*, Kraków 1997, t. 5, s. 181–182.
- Opalek Mieczysław, *Ze wspomnień bibliofila*, Wrocław 1960, s. 108–109.
- Prek Franciszek Ksawery, *Czasy i ludzie*, Wrocław 1959.
- Poniatowska Irena, *Diabelli Anton*, [w:] *EM*, Kraków cop. 1984, t. 2, s. 406.
- Prokopowicz Maria, *Artaria*, [w:] *EM*, Kraków cop. 1979, t. 1, s. 75–76.
- Prokopowicz Maria, Andrzej Spóz, Włodzimierz Pięła, *Biblioteki i zbiory muzyczne w Polsce: przewodnik*, Warszawa 1998, s. 245–247.
- Schueneman Bruce R., Maria de Jesús Ayala-Schueneman, *The Composer's House: le magasin de musique de Cherubini, Méhul, R. Kreutzer, Rode, Nicolo Isouard et Boieldieu*, „*Fontes Artis Musicae*”, Vol. 51, No 1, [online] <https://tamuk.contentdm.oclc.org/digital/collection/p16771coll9/id/0/> [dostęp: 24.11.2019].
- Tyszkowski Wiesław, *Z problematyki badań proveniencyjnych. Fragment Biblioteki ks. Lubomirskich w Przeworsku w zbiorach starych druków Ossolineum. Komunikat*, „*Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*” 2001, nr 12, s. 185–187.
- Wessely Othmar, *Haslinger Tobias*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, hrsg. von Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Duncker & Humboht, Berlin 1969, Bd. 8 s. 36.

SŁOWA KLUCZOWE: druki muzyczne, wydawnictwa nutowe, Lubomirscy, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Ossolineum, kolekcja, zbiór

DOROTA JOŃSKA-AMANOWICZ

MUSIC PUBLICATIONS FROM THE PRZEWORSK COLLECTION  
IN THE OSSOLINEUM COLLECTION

SUMMARY

The article discusses music publications from the Lubomirski collection from Przeworsk, which came to the Ossolineum at the end of the forties of the last century. The collection includes both 18th and 19th-century publications. The article concerns only the part related to the nineteenth century: both the composers and the most frequently appearing publications. Also, information on the provenience marks appearing in the collection is briefly described. In the last part, there is a selection from the catalogue of these notes with signatures and information about autographs.

KEYWORDS: music prints, music publications, Lubomirski, Ossoliński National Institute, Ossolineum, collection



1. *Musique de chant Jsa Lubomirska* – album zawierający arie Gioacchino Rossiniego (fot. A. Niedźwiecki).

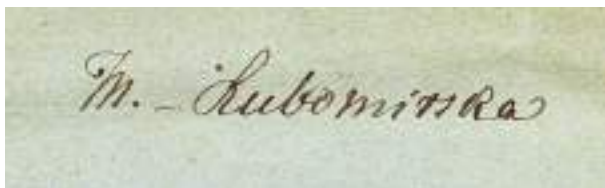


2. *Musique de chant T.X. Lubomirska* – zbiór pieśni operowych różnych kompozytorów (fot. A. Niedźwiecki).



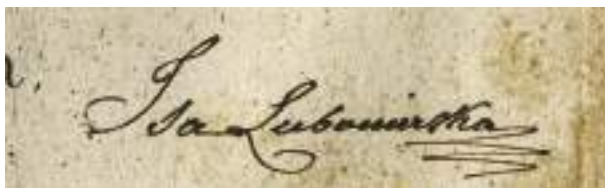
3. Zbiór utworów instrumentalnych wydanych w latach 1816–1843 (fot. A. Niedźwiecki).

4. Autograf Teresy Lubomirskiej  
(fot. A. Niedźwiecki).

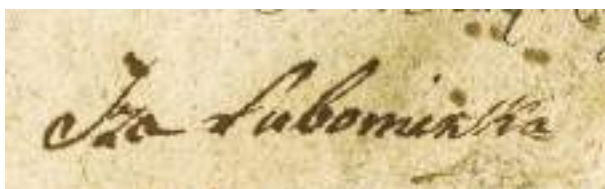


M. Lubomirska

5-6. Podpisy Izabeli Lubomirskiej  
(fot. A. Niedźwiecki).

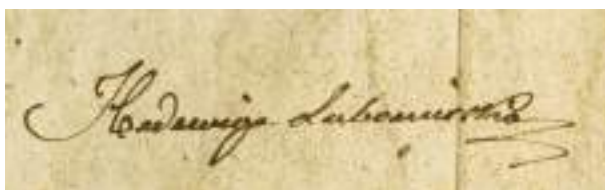


Izabela Lubomirska

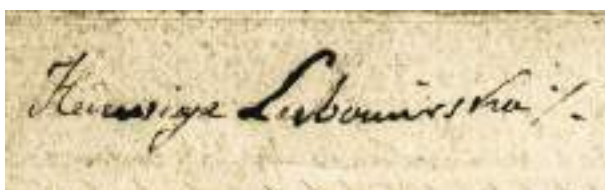


Izabela Lubomirska

7-8. Podpisy Jadwigi Lubomirskiej  
(fot. A. Niedźwiecki).



Jadwiga Lubomirska



Jadwiga Lubomirska



9. Większość druków wymaga opieki konserwatorskiej (fot. A. Niedźwiecki).